TELKINIAI

Violeta Gedgaudienė. Žmogus nėra sala

Su Violeta Gedgaudiene ir jos vyru Mindaugu susipažinau prieš keletą metų, dalyvaudama JAV Lietuvių Bendruomenės Tarybos sesijose. Praėjusį rudenį Los Angeles vykusiose Lietuvių dienose turėjau progos ilgiau pabendrauti su šiais veikliais, maloniais žmonėmis. Tuomet Violetai su Mindaugu už prasmingą bei pasiaukojantį darbą JAV Lietuvių Bendruomenė įteikė jubiliejinį Žalgirio medalį. Jie abu yra daug nuveikę telkdami bendraminčius veikti vardan gražaus tikslo – gyvenant toli nuo Tėvynės stiprinti ją ir auginti savyje meilę Lietuvai. Apie save šie žmonės nėra linkę daug ir garsiai kalbėti, todėl dėl šio interviu teko ilgokai „pasiderėti". Kalbamės su Violeta, bet iš jos atsakymų suprasite, kad visuose savo gražiuose darbuose ji turi puikų bendramintį ir padėjėją – savo vyrą.

Violeta ir Mindaugas Gedgaudai skautų stovykloje Rambyne 2015 m.

– Kada ir kaip atvykote į Ameriką, kokia buvo gyvenimo pradžia šiapus Atlanto?

– Šiuo metu, kai daug kur dar reikia kasti sniegą, turbūt pagalvosite, kad mums nusišypsojo laimė, jog mes tiesiai iš Vokietijos pabėgėlių stovyklų atvykome į Kaliforniją. Tėvelio prietelis kun. Jonas Kučingis, tuo laiku jau Los Angeles lietuviškos parapijos klebonas, prikalbino porą senų parapijiečių, kad padarytų gerą darbelį ir „išgelbėtų" vieną pabėgėlių šeimą. 1949 m. atplaukėm kariniu laivu per Mississippi upę į New Orleans, po to tris dienas važiavom traukiniu iki Los Angeles. Pirmą kartą gyvenime traukinyje valgiau bananą ir arbūzą bei gėriau pieną per šiaudelį. Buvom pirmieji „dypukai", atvykę į Los Angeles, tad visiems buvo įdomu, kas čia tokie esame. Geros moterys tuoj mane aprengė ilgais sijonais ir, atsimenu, einant į bažnyčią būtinai liepė užsidengti galvą. Neturėjau nei kepurės, nei skarelės, tai tetulė sakė: „Bent užsidėk ankečiuką". Nei aš, nei mama nesupratom, kas tai būtų, todėl ji išsitraukė nosinaitę ir prisegė man prie plaukų. Californijoje nebuvo linksma, kad ir palmės lingavo, ir saulutė švietė, vaikui nesvarbu – norėjosi draugių, lietuvaičių draugių, o jaunų lietuvių šeimų Los Angeles neradome. Ir amerikietiškoje mokykloje buvau vienintelė svetimtautė.

– Kokius darbus dirbote, kodėl pasirinkote tokias specialybes?

– Gal dėl to, kad visada sekėsi mokykloje, visą gyvenimą kažką studijavau, – baigiau ispanų literatūros, vėliau magistro laipsniu – psichologijos studijas ir pasirinkau dirbti pedagogikos srityje. Buvau studentų konsultante kolegijoje, vėliau – anglų kalbos mokytoja suaugusiųjų klasėse. Tai labai įdomus darbas su įvairių kraštų imigrantais, ir iš tikrųjų daug išmokau iš jų. Porą vasarų dirbau su A.P.P.L.E. organizacija, kuri sudarė sąlygas Amerikos pedagogams vykti į Lietuvą dirbti su Lietuvos mokytojais. Dėsčiau anglų kalbos mokymo metodiką anglų kalbos mokytojams Vilniuje ir Šiauliuose. Tai buvo nepaprastai įdomios dvi vasaros. Buvom pirmoji A.P.P.L.E. pedagogų grupė, atvykusi į Lietuvą. Pati organizacija tik kūrėsi, ir lietuviai mokytojai pirmą kartą pamatė mus, Amerikos lietuvius, profesionalus, savo srityse norinčius pasidalinti patirtimi, siekiančius susipažinti, bendrauti, pagelbėti. Ta pati kalba, bet kokios skirtingos gyvenimo istorijos! Atsimenu, tuo laiku buvo ypač liūdna padėtis mokyklose vaikams su negalia, ne visiškai protiškai arba fiziškai išsivysčiusiems. Ne tik mokyklose šie vaikai buvo atskirti, viešose vietose pajuokiami, beveik nebuvo ligonių vežimėlių. O jau ką kalbėti apie priėjimą prie pastatų arba įlipimą į autobusą. Tiems mūsų „studentams", Lietuvos mokytojams, bandėme perduoti ne tik žinias, metodiką, bet ir tokias vertybes, kaip pažiūrą į vaiką kaip į visavertį asmenį su galimybe išmokti ir įsijungti į visuomenę. Daug pasimokėm ir mes, kitais metais jau atvykom su savo mokymo priemonėmis, sąsiuviniais, trintukais ir vadovėliais.

– Esate veiklūs JAV Lietuvių Bendruomenės nariai, kas įskiepijo tokią stiprią meilę Lietuvai? Kas Jums yra lietuvybė?

– Lietuvybė, jeigu tai suprantame kaip lietuvių kalbos išlaikymą, kultūros ir istorijos pažinimą, man yra vertybė, kuri praturtina, praplečia gyvenimą. O meilės Lietuvai išmokau iš tėvų, iš Maironio, Brazdžionio ir Krėvės, iš dainų apie partizanus, iš senučių, kurios iš Lietuvos išsivežė žemės maišelį. Į lietuvišką veiklą jau beveik automatiškai esi įsuktas augdamas lietuviškoje šeimoje.

Mano tėvai jau Vokietijoje dirbo su Raudonuoju Kryžium, su visokiais stovyklos komitetais. Los Angeles šeštadieninėje mokykloje daug vaidinau, deklamavau. Mama pati rašė eiles, – tai kaip pabėgsi nuo scenos! Po keleto metų atvyko daugiau „dypukų" šeimų, įsikūrė skautai, Ona Razutienė surinko vaikus į tautinių šokių grupę. Naujai atvykę lietuviai kūrė naujas organizacijas, gyvai veikė BALF'as, susiorganizavo nemažas choras, kuriam daug metų vadovavo kompozitorius Bronius Budriūnas, tuoj pradėjo veikti ALT'as ir JAV Lietuvių Bendruomenė. Bet reikia pabrėžti tai, ką dažnai pamirštame, kad mes, „dypukai", nebuvom pirmieji lietuviai Los Angeles ir mes ne viską čia įkūrėme. Jau radome veikiančias organizacijas, parapiją, įsikūrusią senoje protestantų bažnytėlėje, kuri dabar yra mūsų parapijos salė, chorą, tautinių šokių grupę, susivienijimus, kurie netrukus susilpnėjo, nes to laiko senoji ir naujoji banga sunkiai rado bendrą kalbą ir tarpusavio pasitikėjimą. Dar atsimenu jaunutę Rūtą Kilmonytę-Lee, kuri ir šoko, ir dainavo, ir su tėveliais dosniai rėmė naujai statomą bažnyčią. 1960 m. pradžioje atvyko didelė banga jaunų inžinierių iš Čikagos, Clevelando, Detroito, įsikūrė skautai akademikai, ateitininkai. Tais laikais veikla buvo vietinė, dirbom kaip mokėjom ir sąlygos leido, nedaug kam buvo galimybė skraidyti į LB sesijas, buvom tolima provincija. Pirmą kartą į Čikagą nuvykau į dainų šventę. Buvo įdomi situacija: mano tėvai bendravo su poetu Bernardu Brazdžioniu, kuris jau dirbo „Lietuvių dienų" žurnalo redakcijoje, o šeima dar buvo Bostone. Jis nusipirko naują automobilį „Chevrolet", buvo gavęs vairavimo leidimą, bet dar nedrįso važiuoti per Ameriką. Aš leidimą jau turėjau bent pusmetį, nes gavau, kai tik suėjo 16 metų, tai aš, kaip prityrusi vairuotoja, su Brazdžioniu, kunigu pranciškonu Kornelijum Bučmiu ir savo mama patraukėm 66-uoju keliu link Čikagos. Atsimenu, tais laikais visai nauju automobiliu negalėjai greitai važiuoti, ir kadangi buvo vasara, per dykumą važiavom naktį, kad išvengtume karščių. Taip ir tempėmės 35 mylias į valandą per Arizonos dykumą, o visi sunkvežimiai mus supykę lenkė. Man ta naktis buvo siaubinga.

Gedgaudų anūkai susirinko Kūčių vakarienei. Asmeninio archyvo nuotraukos

Gal čia ilgas įvadas, bet norėjau supažindinti su Los Angeles lietuvių gyvenimu, besikuriant organizuotai veiklai. Kadangi jau ėjau vadovės pareigas skautų tunte ir vietinėje LB valdyboje, man pasiūlė kandidatuoti į JAV LB tarybą. Berods, dalyvavau keturiose tarybose, buvau išrinkta į tarybos prezidiumą, konfliktų rezoliucijų komisiją ir pakviesta dalyvauti švietimo taryboje. Dvi kadencijas buvau Vakarų apygardos pirmininkė. Tik praėjusį rudenį LB Vakarų apygardos vadovybė

perėjo į Portlandą, Oregono valstiją; Ingrida Misevičienė šiuo metu yra pirmininkė. Tai buvo mano sumanymas, paremtas mūsų apygardos valdybos, praplėsti apygardos valdybą, kuri tradiciškai vis būdavo Los Angeles, ir įjungti apylinkių pirmininkus į veiklą apygardoje. Sumanymas kilo per rinkimus į LB tarybą, kai mažos apylinkės labai aktyviai dalyvavo rinkimuose ir išsirinko savo kandidatus, o senesnės, didesnės apylinkės mažiau naudojosi technologijomis ir jų kandidatai nepateko į tarybą. Dabar apygardos valdybą sudaro apylinkių pirmininkai, pirmininkės, jie dirba, bendrauja elektroniniu būdu.

Kas labiausiai įsimena iš veiklos LB – tai sutikti žmonės, lietuviai įvairiose vietovėse. Kokia mūsų bendruomenė įvairi ir įdomi! Nuvykusi į suvažiavimus ar sesijas gaudavau priekaištų, kad mes Vakaruose veikiame „ne taip". Pranešiau, kad per Seattle Nepriklausomybės minėjimus yra duodami paaiškinimai anglų kalba. Vienas labai prityręs, nuoširdus senas veikėjas pasakė: „Kai anglų kalba ateis į Bendruomenę, aš išeisiu". „Ką padarysi, – paaiškinau, – mes toli nuo Čikagos, esame 'laukiniai Vakarai', stengiamės dirbti pagal sąlygas". Buvo klubų, kuriuos bandėme prisijaukinti, kad taptų apylinkėmis, bet jeigu negalėdavom prikalbinti, vis tiek pas juos vykdavau, bendraudavau, norėjau pagerbti žmones, kurių seneliai atvyko po Pirmojo pasaulinio karo ir jų proanūkai dar myli Lietuvą. Turim suprasti, kad labai nuoširdūs žmonės, dirbantys lietuvių ir Lietuvos gerovei, ne visi yra valdybose ar nuotraukose, ir nereikia skirstyti žmonių į „bangas".

Už prasmingą bei pasiaukojantį darbą JAV Lietuvių Bendruomenėje Violeta ir Mindaugas Gedgaudai praėjusiais metais Los Angeles vykusiose Lietuvių dienose buvo apdovanoti jubiliejiniu Žalgirio medaliu. L. Timukienės nuotr.

V. Gedgaudienė kalba Šv. Kazimiero mokyklos abiturientams.

Mano manymu, turėtume pabrėžti du žodžius – BENDRAUTI IR DALINTIS. LB jungia mus visus, o mes, vadinami „veikėjai", dalijamės patirtimi ir sumanymais.

– Kuo šiandien gyvena Los Angeles lietuviai, kokia lietuviška veikla vyksta, kokius pasikeitimus matote?

– Veikla keičiasi su generacijomis ir nuo vietos sąlygų. Jauni žmonės atnešė naujos energijos, technologijų, išradingumo, iš Lietuvos neseniai atvykę praturtino mokyklas mokytojais, mokiniais, naujais žaidimais, dainomis. Los Angeles gražiausias bendravimas yra lietuviškoje mokykloje, kur dauguma mokytojų yra naujakuriai. Mokykla klesti, mokinukų skaičius vis auga, dabar, berods, jų yra 170. Kitos mokyklos gali pavydėti mūsų šaunios mokyklos vedėjos Marytės Newsom, kuri yra jungianti jėga, sumaniai mokanti „sugyvendinti" skirtingas bangas, amžius ir pasaulėžiūras.

Aš prisimenu skautiškos dainos žodžius „Mūs stovykloj nėra ponų". Dabartinėje LB veikloje matau daugiau demokratiškumo, dirbam kartu, nes yra prasmė, ne dėl titulų. Pasigendam jaunų žmonių valdyboje, bet tai suprantama, jie augina šeimas arba dar studijuoja, arba atiduoda energiją kitoms organizacijoms. Labai veiklūs yra skautų, skaučių tuntai, „Spindulio" tautinių šokių grupė su nepavargstančia Danguole Varniene, veikia ateitininkai, Lietuvos Vyčiai, gražiai dainuojančių gražių vyrų oktetas „Tolimi aidai", muz. Kęstučio Daugirdo dainų šventei suburtas choras „Los Angelai". Viskam neužtenka laiko.

Ir kur mes būtume, ir kur ta veikla vystytųsi be Šv. Kazimiero parapijos? Tai kaip gera mama – visada pasiekiama, visada laukianti. Parapija švenčia 75 metus nuo įsikūrimo ir 65 metus nuo dabartinės bažnyčios pašventinimo, klebonas kun. Tomas Karanauskas stengiasi iškilmingai paminėti šias datas.

– Ką šiandien turime daryti, norėdami išsaugoti lietuviškumą šioje šalyje?

– Lietuviškumas išsaugomas per šeimas, per vaikų dalyvavimą mokykloje, stovyklose, šventėse, per draugus. Tai turi būti ne priverstinis, o linksmas, smagus dalyvavimas. Vieną kartą klasėje paklausiau: „Kas jums smagiausia šeštadieniais mokykloje?" Atsakymas: „Pertraukos!" Gal juokinga, bet pagalvokime, ką tai reiškia: vaikai susikuria draugystes per žaidimą, tos draugystės, o ne linksniavimas klasėje juos palaikys lietuviškame ratelyje.

– Nemažai metų aktyviai dalyvavote Lietuvių Fondo (LF) veikloje, kokie darbai gulė ant Jūsų pečių?

– Žiūriu į Lietuvių Fondą ir į Lietuvių Bendruomenę kaip į dvi seseris, padedančias viena kitai. Į LF veiklą įsitraukti prikalbino Marija Remienė, ir kas gali jai atsakyti. Tai buvo „senais gerais laikais", kai mes visi žinojome, kas yra LF, ir jį mūsų tėvai dosniai rėmė. Tai buvo LF „aukso amžius". Los Angeles LF veikloje dalyvavo kūrybingiausi losangeliečiai, įskaitant poetą Bernardą Brazdžionį, lankėsi ir koncertavo to laiko Lietuvos žymiausi solistai – Virgilijus Noreika, Vaclovas Daunoras, Irena Milkevičiūtė, Sigutė Stonytė. Visus reikėjo priimti, pamylėti, pagloboti. Bet salė būdavo pilna, entuziazmas didelis, ypač Lietuvai žengiant pirmus žingsnius į laisvę. Tačiau, ilgą laiką būdama įgaliotine, gaudavau kritikos, kad LF – tik turtingų Čikagos daktarų klubelis. Kasmet įteikdavau paramą mūsų lietuviškai mokyklai ir pabrėždavau, kad tai yra „jūsų, losangeliečiai, suaukoti pinigai, grįžtantys paremti mūsų vaikučius ir jų mokytojus". Gal dėl to sutikau kandidatuoti į LF tarybą, kurioje dar paaugo mano pagarba LF vadovybei, tiems tikriems profesionalams, be užmokesčio tvarkantiems dabar jau tikrai nemažą kapitalą.

– Jūsų šeima prisideda prie „Vaikų vilties" labdaringų projektų, kartu su vaikais ir anūkais gaminate koldūnus, kurie vėliau parduodami Koldūnų baliaus metu, o surinktos lėšos skiriamos sergantiems Lietuvos vaikams. Kaip sekasi šis darbas?

– Oi, tie koldūnai, koldūnai, visas namas miltais padengtas! Taip, kiekvienais metais juos gaminame, prisideda abiejų sūnų šeimos (duktė gyvena Kanadoje), keturi anūkai jau yra išmokę kočioti tešlą, dėti į formas. Yra atvykę į talką ir kiti giminės, net lietuviai kaimynai. Tęsiame brangaus a. a. Jono Navicko pradėtą veiklą, kurią nenutraukiamai puoselėja Danguolė Navickienė, – padėti gydyti Lietuvos ligoniukus. Kai pirmieji vaikučiai, kuriems reikėjo sudėtingų stuburo operacijų arba buvo stipriai apdegę, pasirodė mūsų parapijoje, sugraudino net kiečiausias širdis, ir atsidarė žmonių piniginės. Bet mums džiaugsmas prisidėti prie šio tikslo, negalvojame, kad darome kažkokią labdarą – tik dalinamės tuo, ką turime.

– 1987 m. Marytei Newsom pradėjus vadovauti Šv. Kazimiero lituanistinei mokyklai, Jūs nemažai jai padėjote. Patinka dirbti su jaunimu?

– Tik susipažinusi su Maryte, pradėjau ją kalbinti įsijungti į šeštadieninės mokyklos mokytojų eiles, o pastebėjusi jos talentą – perimti mokyklos vadovybę. Ji norėjo „sušilti" pareigose, tai nutarėm sudaryti trijų asmenų komitetą: Marytė Newsom, Algimantas Žemaitaitis ir aš. Marytė tuoj pat drąsiai paėmė vairą į savo rankas, ir mes su Algimantu galėjome pasitraukti. Netrukus suorganizavau silpnai lietuviškai kalbančiųjų klasę, kurią vienu metu lankė daugiau nei 20 studentų, o per ją perėjo kelios dešimtys. Didžiuojuosi savo „abiturientais", kurių ne vienas yra labai nuoširdžiai įsijungęs į lietuvišką veiklą, sukūręs lietuvišką šeimą. Vienas pavyzdys – Oregono LB buvęs pirmininkas ir tautinių šokių grupės organizatorius Vilius Žalpys.

– Jūsų vaikai jau suaugę, turite gražų būrį anūkų – ką veikia Jūsų atžalos, ar dalyvauja lietuviškoje veikloje?

– Taip, visi trys vaikai susirado lietuves, lietuvį į porą, augina 7 anūkus, visi gražūs ir talentingi. Taip, dalyvauja veikloje, duktė Nida gyvena Toronto, jos dukrelė Vaiva yra „Gintaro" ansamblio šokėja, jūrų skautė-gintarė, sūnus Aidas irgi šoka, skautauja. Abu sūnūs, Dalius ir Augis – veiklūs skautai, vadovai Los Angeles; jų vaikai seka tėvelių pėdomis, dalyvauja stovyklose, vyks į Tautinių šokių šventę. Visi mūsų vaikai lankė ir anūkai lanko lituanistines mokyklas.

Bet, kaip yra pasakęs anglų poetas John Donne, „Žmogus nėra sala", arba pagal lietuvių patarlę – „Kai du stos, visados daugiau padarys". Jūs klausiate, o aš pasakoju – lyg būtų kas atlikta be pagalbos, pritarimo ir kartais labai reikalingo pastūmėjimo, ypač iš mano vyro Mindaugo pusės. Buvau labai laiminga, kai Žalgirio medalis buvo paskirtas mums abiem, nes Mindaugas daugiau jo vertas. Anot jo, jis tik nešė mano lagaminus, o aš galiu pridurt, kad jis taip pat nešė sunkius siuntinius su knygom, skirtom Lietuvos mokykloms, kompiuterius naujai besikuriančios Lietuvos įstaigoms, priėmė ir „šefavo", vaišino atvykusius paskaitininkus, atlikėjus ir keliaujančius studentus, norinčius pasidžiaugti Californija.

Baigęs koldūnų universitetą, jis mūsų namuose yra vyriausias koldūnų gaminimo prievaizdas, nes kiti „taip nemoka". Ir visa tai – šalia vadovavimo jo paties įkurtai verslo įstaigai su filialais Šveicarijoj, Vokietijoj ir Anglijoj, kurioje vienu metu dirbo 220 darbininkų ir kurioje gyvenimą pradėjo dešimtys naujai atvykusių lietuvių. Jis įkūrė LF specialų fondelį remti lietuviškoje veikloje dirbantį jaunimą, skautų stovyklavietėje vairuodavo sunkvežimį su maistu ir atliekomis. Aš manau, yra daug vyrų ir tėvų, be kurių indėlio mūsų lietuviškas gyvenimas būtų daug skurdesnis.

Kalbino **Loreta Timukienė**